

Javaslatok a könyvek esztétikus külsejének védelmére

Az utóbbi időben egyre több szó esik arról a törekvésről, hogy a könyvek — és egyéb kiadványok — ne csak tartalmasak, hanem szépek is legyenek. Írnak a szép tipográfiáról, az illusztráció- és kötésmódról stb. Igen helyesen hivatkoznak rá, hogy nem közömbös a könyv külalakja, mert szép kiadványt élvezet kézbevenni.

És akkor jövőnk mi, könyvtárosok és — az esetek túlnyomó részében — tönkretesszük a szép könyveket!

Arra gondolok, hogy a kétségkívül szükséges címkék és bélyegzők a könyvtárakban úgy kerülnek a könyvekre, hogy ezeket a kelleténél jobban elcsúfítják. Ugyanakkor gyakran értelmetlenül le is takarják a szöveget.

A védőborító a könyv tartozéka; illusztrációjával, vagy anélkül is a könyv jellegét hivatott kifejezni. A kiadó megfizeti érte, csakúgy, mint az illusztrációért — ha van — a grafikus, és mint a kiadvány egyik alkotójáé, nevét is feltünteti. Majd jön az olvasó, sőt már a könyvtáros is, és „úgyis elszakad” jelsszóval eldobja a borítót. Számozott lapot nem tép ki, mert az gazdasági érték. A védőborító — azon felül, hogy tartozék — esztétikai érték is, s ez nekünk közömbös lehet?

Mindezek legalább részbeni elkerülésére a következőket javaslom. A címke, illetve a könyvre nyomott szám legyen minél kisebb, hogy ráférjen anélkül, hogy eltakarná. Némi arányérzékkel helyezük el — a szövegtől távol —, hogy ne rontsa az oldal megkomponált összhangját. Ha az adott könyvtárban bevezetett méret miatt így sem fér rá, a címkét keskenyebbre is vághatjuk. A gerincen sem kell — az értelem rovására (szövegletakarással) — minden kötetten azonos magasságba kerülnie. A külső címlapon, ha a bal felső sarokba sehogy se fér, kerülhet lejjebb, a címadatok alá is. Ugyanez a védőborítóra is vonatkozik.

A bélyegző is a lehető legkisebb és olvasható legyen. Hosszú szöveg esetében ezért előnyösebb az ovális tulajdonbélyegző. Lehetőleg közömbös helyre nyomjuk, ne szöveg közé, de főleg ne a szövegre. Ha keskeny a margó, lehet egymás mellé két részben: a felső rész mellé az alsót úgy, hogy utóbbinál bélyegzőskor a felső rész alá papírt teszünk. A leltárbélyegzőt is el lehet helyezni arányosabb, csinosabb módon, az üres hely közepén, vagy lejjebb (a nyomtatott szöveg helyé-

től függően), szerényebb távolságra a szövegtől, mint ahogy általában szoktuk.

Amennyiben a védőborítót kiadjuk a könyvvel, hangsúlyozzuk — írásban —, hogy az visszaadandó, és ne fogadjuk el nélküle a visszahozott könyvet. Ha elszakadt, mielőtt a könyv visszakerül a helyére, ragasszuk meg — lehetőleg belülről — ragasztócsíkkal. (Inkább papírcsíkkal, mint cellux-szal. A papírhoz ez is hozzáragad és helyrehozható, ha rosszul sikerül.)

Ha a védőborító kikölcsönzése így (pl. személyzet hiányában) megoldhatatlan, legalább a raktárban őrizzük meg, és helyrerakáskor tegyük vissza a könyvre. Esetleg a helyben olvasóknak hagyjuk rajta, csak kölcsönzés előtt vegyük le.

A legcélszerűbb megoldás az lenne, hogy átlátszó műanyag védőborítót rakjunk minden könyvre a kézbeadás előtt, akár van papír-védőborítója, akár nincs. Ezeket előre el kellene készíteni a néhány szabványmagasságnak és vastagságnak megfelelő méretben és kellő mennyiségben. Előállításuk egyébként sem költségben, sem munkában nem jelent komoly megterhelést, viszont használatuk csökkentené a tönkreolvasott, s emiatt idő előtt selejtezésre kerülő kötetek számát, illetve a könyvkötési költségeket. De főleg kulturáltabb olvasáshoz és kulturáltabb olvasási szokások kialakulásához vezetne.

Bányai Mária
tanszéki könyvtáros
(Bp. Műszaki Egyetem)

Mesko-Póka ex libris

Hiányoznak könyvtárainkból a diákkiadványok

Az utóbbi évtizedben a különféle sokszorosító módszerek gyors elterjedése hirtelen és nagymértékben növelte a kiadványok számát. A könyvtárakat a papíráradat inkább felkészületlenül, mint váratlanul érte. A növekvő mennyiségű anyag befogadására sem feldolgozási, sem tárolási előkészületek nem történtek. Inkább különböző kikötésekkel és válogatási módszerekkel védekeznek az amúgy is szűkös raktárterületek gyors feltöltődése ellen. A sokszorosító műhelyek is, semmibe véve a kötelespéldány rendelet előírásait, a beszolgáltatás elmulasztásával „megkímélik” a nagy könyvtárakat kiadványaik feldolgozásától és tárolásától. Tehetik ezt, sajnos büntetlenül, mivel az eljárás lefolytatása esetén *a bíróság indokolatlanul enyhe ítéletet hoz*, s ezzel gyakorlatilag azokat segíti, akik megtagadják a nemzeti könyvtár állományának egy évszázada kötelezően előírt gyarapítását. A jelenlegi legnagyobb — háromezer forintos — pénzbírság és a tizenhat példányos beszolgáltatás felett rég eljárt az idő.

A drága könyvek visszatartása anyagi szempontokkal magyarázható volna, mégsem ez a tipikus eset. A filléres értékű kiadványok sem kerülnek könyvtári állományba, s így elvesznek az utókor számára.

Sürgősen szükséges tehát egy új, a jelenleginél hatékonyabb kötelespéldány rendelet kiadása s annak szigorú végrehajtása.

A probléma másik oldala, az újabb idők körtünete, hogy a papíráradatra való hivatkozással különféle, *művelődéstörténetileg már ma is érdekes* — az idő múltával részben igen becsessé váló — dokumentumok el sem jutnak a könyvtárakig. Sokaságukból legyen elég példának kettőt említeni: *az egyetemi-főiskolai diáklapokat és a szakdolgozatokat*.

Diákkiadványokat (antológiákat, folyóiratokat, lapokat stb.) nagyobb számban a hatvanas évek közepétől kezdve adnak ki helyi egyetemi-főiskolai KISZ alapszervezetek, diákkörök. Ezek nagy részét hiába keresi az érdeklődő az egyetemi könyvtárakban, az Országos Pedagógiai Könyvtárban, a helyismereti gyűjteményekkel rendelkező megyei könyvtárakban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „Budapest gyűjtemény”-ében, vagy akár az Országos Széchényi Könyvtárban, próbálkozása meddő marad. Itt vagy ott esetleg bosszantóan *hiányos töredékekre* bukkanhat. Az okok: a kötelespéldány-szolgáltatás jelenlegi állapota miatt *a sokszorosított kiadványok nagy része nem jut el az OSZK-ba*; az Országos Pedagógiai Könyvtár nem gyűjt egyetemi és főiskolai anyagot (vajon miért?); a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár „Budapest gyűjtemény”-ében e kiadványokat illetően megállt az idő az első világháború táján; a megyei könyvtárak helyismereti gyűjteményei talán tudomást sem szereztek létezésükről. Az egyetemi-főiskolai könyvtárak vagy nem kapnak tiszteletpéldányt az intézménynek, illetve hallgatóinak kiadványaiból, vagy állománygyarapítóik nem tartják érdemesnek gyűjteni és megőrizni a diákok írásait. Megfeledeznek arról, hogy a hallgatók munkáinak első nyilvános közlési helye és lehetősége általában a diáksajtó, s az elzárkózással nagy értékeket tékoznának el. Diákkiadványok tartalmazták Petőfi, Jókai, Ady, Szabó Dezső, Oláh Gábor, Juhász Gyula, Kosztolányi, Móra stb. első, vagy nyomtatásban először megjelent írásainak egy részét, s ha könyvtáros elődeink hasonló szemlélettel kirekesztették volna ezeket a dokumentumokat a gyűjteményből, nagyjaink pályakezdéséről homályosabb képünk volna.

A magyar tudománytörténettel szemben követnek el pótolhatatlan mulasztást azok a felsőoktatási intézmények, amelyek nem őrzik meg visszakereshetően hallgatóik szakdolgozatait, diplomamunkáját. Ma még kevés az olyan egyetem és főiskola, ahol ezeket nemcsak összegyűjtik, feldolgozzák, de a doktori disszertációkkal együtt időnként címjegyzéküket is közreadják.

Feltehető, hogy nemcsak a műszaki főiskolások gyorsabban avuló, de a human tudományok hallgatóinak (legalább bibliográfiai és jegyzetanyagukban értékelhető) szakdolgozatai iránt is lenne érdeklődés. Valószínűleg elháríthatók az esetleges akadályai annak, hogy a két példányban beadott dolgozatok egyike a könyvtárba kerüljön. Tehetségekben ma sincs hiány, senki sem tudhatja előre, melyik hallgatóból lesz világhírű szaktekintély, neves költő, feltaláló stb. Ha marad a mai helyzet, pályakezdésük írásos próbálkozásairól éppen annak a tanintézetnek nem lesznek dokumentumai — talán a könyvtárak rosszul értelmezett állománygyarapítási politikája miatt —, amelyik elindította őket pályájukon.

A KISZ KB az egyetemi és főiskolai diákmozgalom új fejezetét nyitotta meg az 1972/73-as tanévben. A novemberi diákszeminárium-sorozaton — amelyen a diák-hagyományokkal, a diáksajtó szerepével, továbbá a kollégiumi diákkélettel foglalkoztak — elhangzott ötletek várhatóan újabb *lendületet adnak a diáksajtónak*. A könyvtárosok feladata — ha szükséges, hivatalos intézkedés segítségével — kialakítani azt

a helyi szokást, hogy az intézmény kiadványaiból, legyenek azok rektori, tanszéki vagy KISZ kiadványok, meghatározott példányt átadjanak a könyvtárnak. A megyei könyvtárak helyismereti gyűjteményük számára — ha másként nem, évente megismételt felkérésekkel — beszerezhetik az elmulasztott kiadványokat, kialakíthatják gyűjteményük később pótolhatatlan alapjait.

A magyar művelődéstörténeti kutatás javára teszik — ha megteszik.

Viczián János

a lapokban olvastuk

Szót kérek!

Idejében szólok, legyenek nagyon óvatosak. Holnap április elseje lesz, a nagy tréfacsinálások, beugratások napja. Megvallom, az április 1-i mőkamesterekre nem tudok neheztelni. Haragszom viszont azokra, akik az év többi napjain próbálnak tréfát űzni velünk, méghozzá a hivatalosság komoly álarca mögé bújva. Mindenki tud ilyen példákat, ugye hát én is tudok. Érdekes ötlete támadt Gyömrőn a művelődési ház igazgatójának. Javasolta, hogy a vasútállomáson üresen álló pavilonban rendezzenek be egy könyvtárfiókot. Am a vasútigazgatóság elutasította a kérelmet. Íme az indokolás, szó szerint idézem:

„A vasút veszélyes üzem, ezért üzemvitelével nem egyeztethető össze, hogy az állomás területén az utazással nem összefüggő ténykedés engedélyezhető legyen. A kölcsönkönyvtár munkájának természeténél fogva az azt felkeresők ott hosszabb, rövidebb ideig tartózkodnának, sőt olyanok is felkeresnék, akik részéről utazási szándék fel sem merül. A nem kívánatos többlet tartózkodással nem teremthetünk olyan körülményeket, amelyek előidézői lehetnek egy figyelmetlenség folytán előálló baleseteknek.”

Hát eddig a levél, amelyet nem április elsején kelteztek, bármennyire is úgy hangzik. A vasútállomásokon lehet vásárolni bicskát, karórát, kártyát, nyalókat, harisnyát és szeszesitalt is. Ez a MÁV sajtós logikája szerint az utazással össz-

szefüggő tevékenység, és nem rejt magában balesetveszélyt. Csak a könyvkölcsönzés nem függ össze az utazással, csak az veszélyes. Hát mert ismerjük, milyen a magyar, ha könyvet lát, vagy csak ha a szagát megérzi a könyvnek. Egyből megvadul, se lát, se hall, egymást tiporva tülekedik, hogy betűhűségét kielégítse. Gondolom, a gyömrői vasútállomáson is gyakorta öltremennének az izgága könyvbarátok amiatt, hogy ki kölesőnözze ki elsőként a legfrisebb esztétikai műveket. S akinek nem jutna belőle, képes lenne báró Kemény Zsigmond bőrkötésű műveivel fejbeverni azt, aki elkaparintotta előle. Aztán az is mindennapos lenne, hogy a kritikai realizmus és az új romantizmus hívei hajbakapnának. És a parázs irodalmi vita hevében a sínek közé lökdösnék egymást.

De hát ez még a kisebbik baj. Am a telhetetlen utasnak nem volna elég az, hogy könyvet kapott, azt eléggé el nem ítéltető módon olvasni is szeretné. A vonaton. Ahhoz pedig világosság kellene. Megkívánná, hogy tisztítsák rendesen az ablakokat, égjenek a lámpák a kocsikban.

Ha valaki azt állítaná, hogy a tiszta ablak, a kivilágított fülke amúgy is járna az utasnak, ne hallgassanak rá, csak be akarja ugratni magukat. Hiszen ne feledjék, holnap április elseje lesz.

Radványi Barna
(Közölte a Kossuth Rádió március 31-én)

MÁSFÉL ÉVTIZEDES fennállásának mérlegét nyújtja az olvasónak statisztikai adatgyűjteményében a veszprémi SZMT könyvtár. A felsorakoztatott adatok szerint 1958-ban, az indulás évében a megye szakszervezeti könyvtárai összesen 120 ezer könyvvel rendelkeztek, 1972-ben pedig 244 ezer könyvből válogathattak az olvasók. S míg a kezdet évében 15 900 olvasó 160 ezer könyvet kölcsönözött, addig az elmúlt évben már 24 ezren 405 ezer kötetet vittek ki a hálózat könyvtáraiból. Jelenleg a központi könyvtáron kívül 101 könyvtári egység működik, mégpedig 3 körzeti, 10 önálló, 88 letéti könyvtárként. Önálló helyiséggel a könyvtáraknak 47 százaléka rendelkezik. A sokszorosított kiadvány szöveges része a megye szakszervezeti könyvtárhálózatának négyéves fejlesztési tervét is tartalmazza. Eszerint a határfok növelése és az erők egyesítése érdekében újabb körzeti könyvtárt létesítenek, s a 300 kötetnél kevesebb könyvvel rendelkező könyvtárakat megszüntetik. 10 új munkaerő beállításával növelik a főfoglalkozású könyvtárosok számát. A működési költségeket az 1971-es (kerek számmal) 1 millió forintról 1975-re másfél millióra emelik.